

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.</p>
--	--	--

A Károli Gáspár-féle bibliafordítás átdolgozása.

Szász Károly dunamelléki püspök ur külön-külön levél kíséretében a következő felhívást küldte meg az ev. református és az ág. hitv. püspökökhöz és egyes, az ószövetségi exegesis terén működő szakférfiakhoz:

A „British and Foreign Bible-Society“ — melynek működési köre az egész föld kerekége, mely a teljes Írást száznál több nyelven, millió meg millió példányokban terjeszti évenként s juttatja mesésen olcsó áron palotákba és kunyhókba — magyar nyelvünkön kezdettől fogva a mi Károli Gáspárunknak mind a két hitvallású evangélikus egyház által bevett s használt fordítását nyomtatja és terjeszti, — közelebből néhány év előtt az Új-Testamentum fordítását magyar protestáns hittudósok által átnéztette és kiadta, mostanában pedig az Ó-Testamentumnak hasonló átnézését (illetőleg a fordítás átdolgoztatását) tervezi.

Ez ügyben először dr. Duka Tivadar Londonban élő hazánkfia (M. Tud. Akad. I. t.) mint a világra szóló Biblia-Társaság központi Igazgatóságának tagja (az első magyar protestáns ember azon a helyen) fordult hozzám bizodalmas levélben s kérte ki egyéni nézetemet a célba vett átdolgozás és annak kiviteli módozata iránt.

Nézeteimet, rövidre fogva, a következőkben adtam elő:

1. Ne kívántassék teljesen új fordítás, mely vallásos érzelmű s bibliaszerető népünknek, sőt lelkészeinknek is idegenszerűnek látszanék s nehezen találna szíves fogadtatásra, sőt itt-ott (emlékezzünk a ref. egyház énekeskönyvi viszályaira!) még ellenszegüléssel is találkozhatnánk. Hanem kívántassék a Károli Gáspár szövegének pontos átnézése, nyelvének a mai kor kívánalmáihoz alkalmazásával, de ódonszerűségének s bibliai zamatának megóvásával, a bibliai tudomány és kritika már megállapítottaknak vehető eredményei figyelembevételével, de minden — a protestáns egyház hitelveivel és symbolikus könyveink tanaival ellenkező „új tudományok“ mellözésével; szóval a bevett s maig általános használatban levő fordítástól, csak a helyes értelem s nyelvtani szabatoság követelte eltérések engedtesse meg, de minden feles-

leges s megütközést, idegenkedést, vagy épen botrányt okozható újítások gondosan kerültesse meg.

2. E végből a fordítás átnézésénél a Károli Gáspár szövege vétessék alapul — melyet csak átnézni, kiigazítani s a nyelv és tudomány mai állásához kell alkalmazni. E fordítás hasonlítottassék össze versről versre az eredeti (héber) szöveggel s a mellett tartassanak szem előtt más nevezetes (különösen protestáns) fordítások, jelesen a Luther-féle német s az angol Authorised és különösen az ennek alapján — hasonló elvek szerint — épen a Bible-Society által (angol és amerikai hittudósok közreműködésével) eszközölt Revised Version s esetleg mások is. A Károli szövege, a hol azon változtatni nem szükséges, tartassék meg; a hol változtatni kell, történjék az óvatosan és kiméletesen.

3. A kivitel módját illetőleg: nyíltan elismerve, hogy ily, az egyházra nézve főfontosságú ügyet, leghelyesebben az egyházi hatóságok, sőt esetleg az egyházi törvényhozás (Zsinat) rendeletére s utasításai szerint lehetne, sőt kellene véghez vinni; de tekintetbe véve másfelől, hogy ez sehol és soha nem történt így, nem nálunk Magyarországon, sem a reformáció századában, sem később; — nem Angliában a Reviseddel legközelebből — s mégis az egyház elfogadta a magánvállalkozással készült fordítást, mert megvizsgálván, helyesnek találta; és meggondolván, hogy ezen ügyet egyházhatósági (még pedig két különböző felekezeti) elhatározás és intézkedés alá bocsátani, egyértelmű lenne azzal, hogy az új magyar bibliaszöveg a jelen nemzedék életében létre ne jöhessen, sőt tán az előkészítés stádiumain se jusson túl, míg ellenben magán vállalkozás útján a magyar protestáns egyház erre alkalmas legkiválóbb erőinek vállvetett munkájával remélhető, hogy az Ó-Testamentum átnézett fordítása három év alatt az 1889. év végeig elkészülhet s 1890-ben — a Károli Gáspár fordítása első kiadásának háromszázados évfordulóján — meg is jelenhet; és ha a munka, mint remélhető, elfogadható lesz, a magyar protestáns egyház — mely protestáns elvéhez híven, mindig a jobbat, mindig a haladást kereste — el is fogja azt fogadni s nem ugyan kényszerítőleg, a

régi szöveg kitiltásával (a mi helytelen volna), de megengedőleg utat fog neki engedni a templomba, az iskolába és a magánházakba — aztán az új fordítás dolga lesz, lassanként kiszorítani a régit s elfogadtatni magát azokkal is, kik először talán idegenkednek tőle: mindezek megfontolásával ily értelemben fejeztem ki nézetemet, ha a Biblia-Társaság ily magánvállalkozással való kockázatra magát elszánni hajlandó.

4. Mivel ily munka egy embernek egész életét s minden erejét venné igénybe s becse még akkor is kétes maradna: alkalmaztassék a munka-felosztás elve. Hivassanak fel a Bibliamagyaráznak (jelesen az Ó-Testamentomi hébernek) hazánkban — nem épen nagyszámu — ismeretes és elismert protestáns szakemberei, első sorban a protestáns theologiai intézeteken az Ó-Testamentomi nyelv- és írásmagyarázat szaktanárai, valamint más lelkészi — vagy ha vannak — világi pályán működő szakemberek a közreműködésre. Osszák fel maguk közt a munkát — vagy készségi s vállalkozási nyilatkozataik alapján osztassék fel közöttük; — mikor vállalt munkájokkal egészen, vagy az Ó-Testamentom egyes könyveivel, készen vannak, kölcsönösen nézzék át egymás munkáját — mindenikét a rokonmű (történeti-, költői-, tan-) könyvek valamely más fordítója; közöljék egymással észrevételeiket s állapítsák meg a benyújtandó szöveget, vagy ha egyben-másban meg nem állapodhatnának, terjeszszék nézeteiket egy központi bizottság elé, melynek feladata lesz a kétes helyek felett dönteni, de a mellett az egész szöveget még egyszer — bibliai, tudományos, dogmatikai, mindenek felett azonban nyelvtani s irályi (magyaros és bibliai styl) szempontból átnézni, végleg megállapítani s nyomtatás alá bocsátani. Önként értetik, hogy valamint ma a Károli Gáspár szövegét, a helvét és ágostai hitvallásu evangélikusok egyenlően használják: az átnézés munkájában is mind a két felekezet szakemberei közös munkálkodásra hivatandók fel, valamint az új szöveg végleges megállapítására hivatott központi bizottságban is lehetőleg képviselve kell lenniök; csak így levén várható (a mi pedig mindenek felett kívánatos), hogy az új szöveg is, mint a régi, az egész magyar protestáns egyház által elfogadtassék s annak közös tulajdonává váljon.

5. Végre előterjesztettem nézetemet a munka díjazása iránt is, miután tanáraink s általában szaktudósaink, kik hivatali teendőjüktől szabadon maradó idejüket családjuk fenntartására, tehetségeiknek megfelelő magánkeresetre kénytelenek fordítani, nincsenek abban a helyzetben, hogy tőlök ily fárasztó s időt igénylő munkát, csupán a szent cél iránti buzgóságból várni, követelni lehetne. A munka érdeke pedig megkívánja, hogy a munkatársak — az időre, míg ezzel foglalkoznak, hivatali teendőiken kívül minden más, irodalmi vagy tudományi mellékkeresettel felhagyjanak s idejüket és erejüket kizárólag ennek szenteljék. — E szempontból indulva ki, kértem ívenként (bizonyos betű számmal) határoztatni meg 1. az átdolgozás, 2. a kölcsönös bírálás, 3. a központi felülvizsgálat díját; magam egyelőre az összegre nézve számokban nem nyilatkozván; ellenben kijelentvén végül, hogy mindez csak saját egyéni nézetem — s hogy én magában a munkában hivatalos elfoglaltságom s még inkább arra való képességeim hiányossága miatt, tevételem részét nem fogok vehetni.

Körülbelöl ezekben adtam elő nézeteimet dr. Dukának, ki azokat a Társaság Igazgatósági ülésében tolmácsolta s engem azoknak egészben s elvileg elfogadásáról értesített.

Időközben a londoni Igazgatóság megbízásából Millard Edward ur, a Társaságnak bécsi főügynöke (Igazgató az Osztrák-Magyar monarchia egész területére) személyesen is fölkeresett s nézeteimnek részletesb kifejtésére és megvilágítására, valamint a munkában részvételre fölhivandó erők felőli eszmecserére is alkalmat nyújtott.

Végre f. é. július hó 12-dikéről hozzám intézett levelében Millard ur arról értesített, hogy a Biblia-Társaság londoni központi Igazgatósága, fentebbi nézeteimet nagyban és egészben elfogadta s engem azok kivitelével oly értelemben kíván megbizni, hogy bár én — mint kijelenttem — a munka érdemében tevételem részét nem vehetek, annak központi kezelését reám kívánja bizni; e végből felhív, hogy az előttem ismeretes szakembereket a munkában való tetteles részvételre szólítsam fel s vállalkozási készségiök és az általok elvállalandó munkarész iránti nyilatkozataik meghallgatása után, a munka kiosztására nézve készítsék javaslatot s azt egy szintén általam javaslatba hozandó háromtagu központi bizottság által (melynek elnökségét a londoni Igazgatóság reám kívánja ruházni) állapítsam meg; kijelölve, hogy az Ó-Testamentom egyes könyvei kik által fognak 1. átnézni és szövegeztetni, 2. kölcsönösen felülbíraltatni, az így megállapítandó szöveg pedig a háromtagu központi bizottság elé fogván végső helybenhagyás végett terjesztetni.

Mondanom sem kell, hogy a Biblia-Társaság londoni Igazgatósága által ekkép rám bizni kívánt tiszt fontosságának s magasztosságának, de egyszersmind felelőségének érzetétől is mélyen át vagyok hatva, de azt, valamint nem vártam, úgy gyöngeségem érzetében el sem is fogadnám, ha nem remélhetném, hogy ezen — bizonyára csak is központi helyzetemnél fogva reám hártott — tiszt teljesítésében a bibliai tudományoknak hazánk protestáns egyházai-ban legkiválóbb szakerei, sőt protestáns egyházaink bizodalma által is fognék támogatni, mindenek felett pedig Istennek Szent Lelke s Krisztus igéjének hatalma által istápoltatni s erősítettetni.

A londoni Igazgatóság, érintett határozatában kifejezte azt az óhaját, hogy a Zsoltárok fordítása mindenek előtt — s lehetőleg a Mózes öt könyve is a többinél előbb készüljön el s adathassék ki s továbbá, hogy a tényleges munka 5—10 egyén közt osztassék meg; egyszersmind a munka díjazása iránt is határozott ajánlatot tett, melyre nézve azonban én még némi észrevételeimet közöltem Millard urral s azoknak elfogadásáig e részben függőben kell tartanom úgy magamat, mint a tisztelt munkatársakat.

Vett megbízatásomhoz képest, — melynek végleges elvállalását a londoni Igazgatósággal szemben még a továbbiaktól tettem függővé, azonban az idő rövidsége miatt ezt be nem várhatva — most már az előkészületek megtételéhez s mindenek előtt az illetékes egyházfők helybenhagyásának s a munkában részt veendő szakférfiak közreműködésének megnyeréséhez kell látnom.

Theológiai vizsgálatok tervezete a magyarországi ev. ref. egyházban.

I. A theológiai szaktanfolyam alatt.

1. §. A theológiai szaktanfolyam alatt, minden előadott tantárgyból, legyen az kötelezett vagy nem kötelezett, az akadémiai rendes hallgatók kötelesek az illető előadó tanár előtt félévi colloquiumokra előállni, mely félévi colloquium eredménye, valamint az évi szorgalom a leczkekönyvbe jeles (1), jó (2) és kielégítő (3) osztályjeggyel iratik be.

2. §. E félévi colloquiumok idejéről a theol. akadémia igazgatója az egyházkerületi elnökséget mindig köteles értesíteni.

Jegyzet. A félévi colloquiumon kívül, évközben, az egyes tantárgyak bizonyos részleteiből tartassanak-e még részleges vagy időszaki colloquiumok is? annak meghatározása az egyes egyházkerületekre s a theológiai akadémiák tanárkarára bízatik. Nemkülönben, hogy a félévi colloquiumot elmulasztóknak vagy javító vizsgálatra utasítottaknak pótvizsgálata miképen eszközöltessék: az is az egyházkerületek belkörü intézkedésének hagyatik fenn.

3. §. A theológiai szaktanfolyam alatt a két első év teljes befejezése után minden hittanhallgató alapvizsgálatot tenni köteles.

4. §. Az alapvizsgálatot vezető bizottságot alkotják:

a) Az egyházkerület által kinevezett elnök és még két bizottsági tag.

b) A theol. akadémia minden rendes tanára.

c) A mennyiben az alapvizsgálat valamelyik tárgyát nem rendes tanár adná elő, az is.

5. §. Targyai az alapvizsgálatnak:

a) Ó-szövetségi bevezetés;

b) Új-szövetségi bevezetés;

c) Egyetemes ker. egyháztörténelem;

d) Vallásbölcshészet.

6. §. Írásbeli vizsgálat. A másodéves hittanhallgatóknak mindjárt a tanév elején 3 feladat tüzetik ki theológiai értekezésre földolgozásul. A 3 feladat közül minden vizsgázó egyet szabadon kiválaszthat és azt a tanév utófelében bizonyos meghatározott időre elkészíteni tartozik. Az értekezés tárgyai a theológiai tanárok közmegegyezésével az alapvizsgálat tárgyaiból vétetnek és tüzetnek ki.

7. §. Szóbeli vizsgálatra csak oly másodéves hittanhallgató jelentkezhetik, ki leczkekönyvével igazolja, hogy a másodévi tárgyakból a félévi colloquiumokon legalább kielégítő osztályzatot nyert.

A jelentkezés a theol. akadémia igazgatójánál, vagy a dékánál történik az előre megjelölt időben.

8. §. Kinek írásbeli dolgozata a kellő mértéket nem üti meg, szóbeli vizsgálatra nem bocsáttatik s ismétlésre utasíttatik.

9. §. A szóbeli vizsgálat eredménye a vizsgálat befejezése után azonnal tárgyankint külön-külön osztályjeggyel állapíttatik meg és ezen osztályjegyek alapján általános osztályzatot is nyer a vizsgálattevő: jeles, jó, vagy kielégítő eredménnyel.

10. §. A ki az alapvizsgálaton egy tantárgyból nem elegendő osztályzatot kap: az pótvizsgálatra köteleztetik; ha a pótvizsgálaton sem sikerül a kijavítás, ismétlésre utasíttatik.

A ki 2 vagy több tantárgyból kapott a szóbeli vizsgálaton nem elegendő osztályjegyet, annak pótvizsgálat nem engedélyezhető és azonnal ismétlésre utasítandó.

11. §. Az ismétlésre utasított hittanhallgató, ha a rendes vagy pótvizsgálaton ujlag nem elegendő készülettűnek találhatik: a theológiai tanfolyamon a továbbhaladhatástól eltiltatik.

12. §. Az alapvizsgálat letételének ideje és eredménye, általános osztályzat alakjában a hittanhallgatók leczkekönyvébe a két első évi tanfolyam befejezését igazoló adatok után az illető igazgató-tanár vagy dékán által mindig bevezetendő. Azonkívül az egész vizsgálatról részletes önálló bizonyítvány is állítandó ki.

Jegyzet. Az alapvizsgálatnál a vizsgálat módjára s modorára, a bizonyítvány kiállítására és díjára, nem különben a vizsgálat idejére nézve, hogy az mindjárt a második tanév végeztével junius hóban tartassék-e? vagy a két havi szünidő még készültre hagyatván, az alapvizsgálat szeptemberben az új tanév elején fogadtassék el? továbbá a pótvizsgára utasítottak mennyi időre álljanak elő s mennyiben részesüljenek vagy ne az iskolai jótéteményekben? a betegség vagy más rendkívüli körülmények miatt kellő időben a rendes vagy pótvizsgálatra elő nem állható hittanhallgatók irányában mely eljárási szabály követtessék?: mindezek feletti részletes határozat az egyházkerület belkörü intézkedésének hagyatik fenn.

II. Lelkészképesítő vizsgálatok.

1. §. A theológiai tanfolyam IV-dik évének bevégezése után tartatik az első képesítési vizsgálat.

Ezen első képesítő vizsgálatra oly egyének bocsáttatnak, kik a hittanszaki tanfolyam négy évi hallgatását leczkekönyvvel igazolják és az alapvizsgálat sikeres letételéről bizonyítványt tudnak felmutatni.

2. §. Oly egyének, kik a 4 évi tanfolyamból egy évet külföldi vagy hazai egyetemen bölcshészeti és theol. tudományok hallgatásával töltöttek, kötelesek azt indexikkel igazolni; emellett azt is kimutatni, hogy minden köteles tantárgyból valamelyik hazai ev. ref. theológiai akadémián szabályszerű vizsgálatot (félévi colloquiumokat) tettek.

3. §. Az első képesítő vizsgálat tárgyai:

1. Ó-szövetségi biblia-magyarázat;

2. Új-szövetségi biblia-magyarázat;

3. Biblica theológia;

4. Keresztyén hittan, symbolikával együtt;

5. Keresztyén erkölcsstan;

6. Szónoklati gyakorlatok.

4. §. Minden első képesítő vizsgálatra jelentkező tartozik mindazon dolgozatait, melyeket a hittanszaki folyam alatt az egyes tanárok birálata alá készíteni kötelezve volt, sőt esetleg más szabad választás szerinti magán dolgozatait is leczkekönyvével együtt bemutatni, s az illető helyre a meghatározott időre beadni.

5. §. Az első képesítő vizsgálat sikeres letétele által az illető lelkészjelölt lesz és mint ilyen az egyházkerület nevében felhatalmazást és kibocsátást nyer, hogy mint

segédlelkész mindennemű lelkészi szolgálatot teljesíthet. A kibocsátás vagy felhatalmazás általános, azaz nem csupán egy megnevezett egyházra vagy gyülekezetre szól és a vizsgálat sikeres letételekor azonnal kiadandó.

6. §. A második képesítő vizsgálat az első után legalább egy évre tehető s legfőlegb három évre teendő le, mely idő segédlelkészi gyakorlatban töltendő, vagy külföldi egyetemeken való tanulmányozással és magán vagy nyilvános tanítói, illetőleg tanári állásban tölthető. A vizsgálatra álló jelölt köteles okmányilag bizonyítani, hogy az első képesítő vizsgálatot annak idejében sikerrel letette és hogy idejét lelkészjelölthöz illő és megengedett foglalkozással töltötte és bármely állásban működött is, a lelkészi szolgálatokban magát gyakorolta.

7. §. A második képesítő vizsgálat tárgyai:

1. Gyakorlati theológia (Homiletika, liturgika, katechetika és cura pastoralis.)
2. Egyházjog.
3. Magyar protestáns egyháztörténelem.
4. Gyakorlati bibliamagyarázat.

8. §. Mindkét képesítő vizsgálat írásbeli dolgozatok készítésével köttetik egybe; s ezen dolgozatokra kiváló gond és suly helyezendő; a dolgozatok feltűnő gyengesége esetében az illető szóbeli vizsgálatra nem bocsátható.

9. §. Az első és második képesítő vizsgálat elfogadására s vezetésére mindenik egyházkerület közgyűlése 4—6 évre terjedő időre egy öt tagból álló bizottságot állít fel, mely a theol. tanárokkal együtt a püspök vagy helyettesének elnöklete alatt a kerület állandó lelkészvizsgáló bizottságát alkotja.

10. §. A ki az első vagy második képesítő vizsgálaton kettőnél több tantárgyból kapott nem elegendő osztályzatot, az egy év múlva az egész vizsgálatot ismételni tartozik s előbbi vizsgálata, évei beszámítására nézve le sem tekintetik.

A ki két tantárgyból kapott nem elegendő osztályzatot, az egy év múlva e két nem elegendő osztályzatát kijavíthatja, de az év részére be nem számítatik.

A ki pedig egy tantárgyból függesztetett fel, az 3 hó elteltével pótvizsgálatra előállhat és ha azt kellő sikerrel letette, alkalmaztatik és még az év is részére beszámítatik.

11. §. A pót- vagy javító-vizsgálat elfogadására minden egyházkerület esetenként (ad hoc) bizottságot nevez ki a püspök vagy helyettese elnöklete alatt.

12. §. A rendes képesítő vizsgálatok mindig szeptember hó első felében tartatnak.

13. §. Mind a rendes, mind a javító, vagy pótvizsgálat csak egyszer ismételhető.

14. §. Az osztályjegyek a képesítő vizsgálatokon is ugyanazok, mint az alapvizsgálatra nézve már megállapítottak.

15. §. A képesítő vizsgálatokról vezetett jegyzőkönyv, tudomásvétel és megerősítés végett esetről-esetre az egyházkerületi gyűlésre mindig beterjesztetik.

Jegyzet. A képesítő vizsgálatok mily modorban tartassanak, a képesítést igazoló okmányok kiállítása mikép eszközöltessék; a vizsgáló bizottság költségei, vizsgálati díj, bizonyítványok díja mily összegben állapíttassék

meg: mindezeket az egyes egyházkerületek belkörüleg állapítják meg.

III. Theológiai magán-tanárság.

1. §. Theológiai magán-tanárokká lehetnek a végzett candidátusok, tehát az 1-ső s 2-ik képesítő vizsgát letett theol. ifjak, kik legalább egy iskolai évet valamely külföldi egyetemen, illetőleg theol. facultáson töltöttek.

2. §. Magán-tanárságra felhatalmazást mindenik theol. akadémia tanárkara adhat, a maga körében.

3. §. A jelentkezők írásbeli és szóbeli vizsgálatot tartoznak tenni.

4. §. Írásbeli vizsgálat. Szakszerű tudományos dolgozat magyar nyelven. E dolgozat a rendes hittanárok, illetőleg szaktanár által megvizsgáltatván és bíráltatván, ha a kivánalomnak kellőleg megfelel, az illető szóbeli vizsgálatra bocsáttatik.

5. §. A szóbeli vizsgálaton a hittanárok és főleg a szaktanár részéről, a magán-tanári szabadalmat (venia docendi) nyerni óhajtó kérdéseket kap az általa készített dolgozat köréből, állításait, tétéleit bővebben fejtegetni, magyarázni és megvitatni köteles; ezenkívül megvizsgáltatik az általa felvett tudomány-szak-csoportba tartozó tudományokból.

6. §. A theol. szaktanfolyamban előadandó tudományok öt csoportra oszlanak; a magán-tanári minősítést megszerezni óhajtó ezen csoportok közül választhat a szerint, a mint a theol. tudományok melyik ágából vagy részéből kíván előadások tartására jogosulást nyerni.

Az öt csoport a következő:

- a) exegetikai csoport;
- b) hittani csoport;
- c) egyháztörténelmi csoport;
- d) gyakorlati theol. csoport (ide értve az egyházjogot is);
- e) bölcsészeti csoport.

7. §. A ki mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgálatokat sikeresen kiállotta: kiválasztott tudományai köréből a tanárok és tanuló ifjuság előtt akadémiai színvonalon álló előadást tart, írásbeli dolgozatát kinyomatni tartozik; ekkor nyeri meg a képesítést, vagyis tekintetik theológiai magán-tanárnak és hatalmaztatik fel választott szakából előadások tartására.

IV. Theológiai tanárok minősítése.

Theológiai tanárok hogy kik lehetnek, az országos zsinat (illetőleg az egyetemes konvent) által legközelebb alkotott iskolai szervezetnek 142-ik §-a irányadó és szabályozó, mely azt rendeli, hogy a főiskolákban rendes tanárokká vagy tantárgyaikra egyetemen tudorsággal képesített és egyszersmind egyetemi előadásokra jogosított (habilitált) vagy a tudományos irodalmi, akár más nyilvános téren azon tudományokra képzettségöknek kiválóbb bizonyosságát adott egyének közül választatnak; eszerint a theológiai szakban alkalmazandó rendes tanároktól feltétlenül megkívántatik a lelkészi qualificáció, tehát, hogy mind az első, mind a második képesítési vizsgálatot sikerrel letették légyen. A következő, alább elsorolt kellékek közül vagy egyikkel, vagy másikkal szintén multhatatlanul birniok kell:

- a) theol. magán-tanári minősítéssel;

b) külföldi vagy hazai tudori oklevéllel;
c) a theol. szakirodalomban szerzett tudományos érdemmel.

Budapest, 1886. jul. 8.

A theológiai szakvizsgák tárgyában véleményadásra felhívott bizottság

Tóth Sámuel, Szász Károly,

a bizottság jegyzője. a bizottság elnöke.

(Folyt. köv.)

Javaslat a legációi ügy rendezésére.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

A zsinati törvények meghozatala óta még folyton a szervezkedés nagy és nehéz munkájával vagyunk elfoglalva. Próbára kellett tennünk a törvények által teremtett új viszonyok világában eddig létezett intézményeink ható erejét. Meg kellett kísérlelnünk, mit kell egészen újjá alakítanunk, mint kell e végre leghelyesebben eljárunk egyik, avagy a másik kérdésben. Alkudoznunk kellett sokszor a történeti idő folyamán teremtett helyzet-okozta követelményekkel s volt elég alkalmunk belátni, hol követel tulsokat a zsinati törvény, hol nem vette az tekintetbe a létező körülményeket s hol kell majd annak idején módosításokat, javításokat sürgetnünk.

A legáció ügyének rendezése nézetünk szerint egyik igen fontos kérdés a többiek között. Nem csak arról van ebben szó, hogy a főiskolák ifjakat küldjenek ki a hivatali teendők végezésében kifáradt gyülekezeti lelkészeknek, az ünnepek folyamán predikálás általi támogatására, mellettök való segédkezésre, hanem, véleményünk szerint, még inkább arról, hogy ezen főiskolai ifjak előkészüljenek ez által jövőendő pályájok szép és magas kötelességeinek jól végeztetésére s hogy általában ilymódon is ébredjen föl és erősebb lángokkal lobogjon nálunk, bizony meg fognak rendülni Sionunk fundamentomának kövei.

Egyházkerületünk 1882. óta többször foglalkozott már a legációi ügy rendezésének kérdésével, a mennyiben ezen 1882. évi közgyűlésének 347-ik s az 1885-ik évi közgyűlés 351-ik száma alatt felhivatott debreczeni főiskolánk tanári kara, hogy tegyen ez ügyben javaslatot. Tanárkarunk e fölhivásra azt adta feleletül, hogy addig nem tudhat e tárgyban nyilatkozni, míg nem értesül az esperes urak azon véleményéről, hogy hol és mely legációi helyek volna csoportosíthatók? Ez alapon főtiszt. Püspök Ur fel szólította az esperesi kart a kivánt jelentésre, mely 10 egyházmegyéből be is érkezett s f. évi június 11-én leküldetett hozzánk 908. püspöki naplósám alatt.

E jelentések alapján teszszük meg már ez ügyben indokolt javaslatunkat, megjegyezvén, hogy az általunk ez ügy tanulmányozásával s jelentéstétellel megbízott tanár levél utján érintkezésbe tette magát a magyarországi ev. ref. theológiai akadémiák igazgatóságaival is s így általános nézpontra emelkedhettünk, honnan már jobban elbíráhatjuk további teendőinket, ez ügyben követendő eljárásunk módosztatit.

A nehézséget a legációügy rendezésében a zsinati törvény 99. §-ának azon tétele okozza, hogy míg, — a tör-

vény szavait idézzük, — „hittanszaki tanfolyamon levő felsőbb tanulóknak ünnepkövetség alkalmával, és más időben is, megengedhető, hogy az isteni tiszteletet végezhesék, más szakiskolák növendékei, annyival inkább gymnasialis növendékek az egyházi szószekbe nem bocsáthatók, a lelkipásztor helyett az isteni tiszteletet nem végezhetik.“ A hittanhallgatókon kívül tehát más ifjak nem bocsáthatván legációba, ugy a jótéteményes joghallgatókat, mint a tanítóképezde és a gymnasium növendékeit meg kellett volna e jótéteménytől fosztanunk.

Mielőtt azt mondanók el, hogy mint jártunk el, vagyis miként igyekeztünk mi — a lehetőség határai közt — a törvény intenciójának megfelelni, előadjuk előbb a többi egyházkerületekbeli főiskolák ide vonatkozó eljárását. Kezeink közt vannak a budapesti, a pápai s a sárospataki theológiai akadémiák igazgatóinak, mint fent mondtuk, hivatalból kért s köszönettel vett leveleik, melyeknek tartalmát szabad közrebocsátanunk, mert az igazgatókhoz küldött levelében jelezte a megbízott tanár, hogy az esetleg bejövő válasznak a nyilvánosság terén is hasznokat akarja venni. Nagy-Enyedről nem kaptunk választ, de biztos forrásból teljesen ismerjük az erdélyi viszonyokat is.

A budapestiek szigoruan megtartották és megtartják a legációkra vonatkozó zsinati törvényt. Annak idején felhívták a csekélyebb legátusi fizetést adó egyházakat, hogy a szomszédságban levő egyházakkal egyesüljenek s együtt 2—3 egyház járassanak egy legátust. A felhívásnak több helyütt lett eredménye s ekként intézkedtek, vagy másutt beszüntették a legációt. Van 50—54 legációjok s rendszeren 45—48 hittanhallgató növendékek, kikhez néha egy-két végzett theologus, vagy vizsgára készülő fiatal atyafi is járul. Az üresen maradó 3—4, vagy néha 7—8 egyházat a választás után azonnal értesítik, hogy a közelebbi ünnepre ne várjanak legátust. Tőlök sem tanítóképezdei, sem gymnasiumi tanuló nem megy legációba.

A pápaiak szintén csak a hittanhallgatókat bocsátják ki legációba, kik mellett a kisebb tanulók szolgálként mennek ki. Ezen kisebb tanulók közé vannak beosztva osztályaik s osztályzataik szerint a tanítóképezdei növendékek is. E kisebb tanulók az elválasztott legációkban házról-házra járva versmondással szedik össze a nekik szánt kegyadományt. Különben ott az 1883-ik évi egyházkerületi közgyűlés intézkedett a legációk csoportosítása tárgyában.

Sárospatakon legációba bocsátották a zsinati törvényeket megelőző időben a hittanhallgatók mellett a jótéteményes, azaz a reformált vallásu joghallgatókat, a 7-ik és 8-ik gym. osztályu tanulókat s végül a tanítóképezdei református növendékeket. És ezen állapotot, mint a mely, főleg a jogakadémiára nézve majdnem életkérdés volt, hallgatólag meghagyták a zsinati törvényhozás után is. Ha elvonják ezen, egy-egy joghallgatónak évi 50—75 frtot nyújtó jótéteményt ott, hol egyéb mellékkeresetre alig lehet kilátás, ez okvetetlenül a joghallgató ifjuság létszámának rendkívüli csökkenését vonta volna maga után. Ugyanezen okból, de meg, mert különben az ünnepeknek majdnem fele legátus nélkül maradna, ünnepkövetségbe bocsátják a gymnasiumi és tanítóképezdei ifjakat, sőt az így is kimaradt helyekre a jóra valóbb, 6-ik és 5-ik gymnasiumi osztályu tanulókat is, a felmaradt borsod- és gömörvidéki ünnepeket átküldvén a miskolci és rimaszombati gymna-

siumok igazgatóságaihoz. Jegyezzük meg itt, hogy a sárospataki tanítóképezde állami intézet, — de a melyből tehát csak a református növendékek bocsáttatnak ki.

A mi végre az erdélyi viszonyokat illeti, a legációra vonatkozó régi, nevezetesen a zsinati törvényhozás előtti intézmények, úgy értesülünk, ott is érintetlenül maradtak. Nem csak N.-Enyed hittanhallgatói járnak ugyanis ünnepkövettségbe, hanem biztos tudomásunk szerint a kolozsvári, a zilahi, a székelyudvarhelyi s talán, de erre nincsen adatunk, a többi főgymnasiumok felsőbb osztályu növendékei, sőt a kolozsvári tudományos egyetem bölcsészeti fakultásának azon jótéteményes, ev. reformált vallásu hallgatói is, kik az ottani rendszer szerint, mint a gymnasiumi tanulók felügyelői, a kolozsvári ev. ref. főgymnasium épületében benlaknak. Volt arra is nem régen egy helyen példa, hogy a kolozsvári egyetem jogi fakultásának egy hallgatóját specifikáltak s az kibocsáttatván, végezte az ünnepi szolgálatokat. Ezen egyetemi hallgatók kibocsátása, specifikálása ügyében a kolozsvári ev. ref. főgymnasium tanári kara intézkedik.

Ezek után már előadhatjuk, hogy jártunk el mi debreczeniek.

A zsinati törvények meghozatala után azonnal láttuk, hogy változtatnunk kell az eddigi helyzeten s az egyházkerületi tanügyi bizottság beleegyezésével úgy intézkedtünk, hogy a joghallgatók, mint nem egyházi jellegű szakpályu növendékei, ne bocsáttassanak továbbra legációba, míg ellenben, az ügy végleges eldőléséig, mehessenek ünnepkövettségbe úgy a tanítóképezdei növendékek, mint a gymnasium 7-ik és 8-ik osztályának azon jótéteményes hallgatói, kik bejelentett szándékok szerint a hittanszaki pályára szánták el magokat. A tanítóképezdei növendékekre nézve a már említett 99-ik §-nak azon intézkedése lebegett előttünk, mely rendkívüli esetekben a tanítóknak is megengedi az egyházi szószéki szereplést, — tehát alkalmat kellett adni a leendő tanítóknak, hogy képezhessék magokat e téren, míg a hittanszaki pályára készülő gymnasiumi növendékeknek legációba bocsátása által elejét akartuk venni azon kedvetlen körülménynek, hogy 35—40, sőt több hely ünnepkövet nélkül maradjon.

De ez, tudtuk, nem volt szorosan törvényes állapot s ezért kértük föl főtiszt. püspök urat, hogy az esperes urak útján szerezzen be adatokat arra nézve, mely egyházközségeket lehetne egy legációba csoportosítani akkor, ha mint az utolsó pünkösztör, 167 helyre kell küldenünk legátust és csak 79 hittanhallgató tanítványunk jelentkezik ünnepkövetül.

Kezeink közt van már, mint jeleztük, 10 esperesi jelentés. Érdekes, hogy mit mondanak ezek a csoportosítás kivihetőségére nézve.

A máramaros-ugocsai, a bihari, az alsó-szabolcs-hajduvidéki s a nagybányai egyházmegyékben, az illető esperes urak jelentése szerint, nincsenek, vagy alig képzelhetők olyan egyházak, melyek egymással összekapcsolhatók volnának. Egy egyházmegye mellé van az összekapcsolás eszméjének ott, hol a viszonyok azt megengedik s az egyházak e végett kívánataiknak kifejezést adnak; egy másik a főiskolai hatóságot véli felhivandónak, hogy a csoportosi-

tás iránti óhajlásának megvalósítását magokkal a csoportosítandó egyházakkal, melyeknek az magán, házi ügyök, vegye munkába, — e két egyházmegye tehát tulajdonképen semmi határozott javaslatot sem tesz; míg a debreczeni, a nagy-szalontai, a n.-károlyi, a beregi egyházmegyék espereseinek jelentése szerint igenis lehetne néhány legációi helyet összekapcsolni, ha ugyan beleegyeznének abba az illető egyházak, ha nem akadályoznák azt sokszor a helyfekvési, sőt időjárási viszonyok. A debreczeni egyházmegyében 8-czal, a n.-szalontaiban 2-vel, a n.-károlyiban 3-mal, a beregiben 1-gyel és így összesen csak 14-gyel csökkenne a legációi helyek száma, mert azt nem lehet számításba vennünk, a hol egy sárospataki és valamely debreczeni legáció összekötéséről van szó.

Főtiszteletű egyházkerületi Közgyűlés! Az egyházmegyei hatóságoknak egyes legációi helyek csoportosítására való felhívása ezek szerint nem vezetett célra, bár a helyzetet mindenesetre kellő világításba helyezte. Megmutatta nevezetesen, hogy más uton kell a kibontakozást keresnünk.

Véleményünket a következőkben van szerencsénk előadni.

Részükről nem szeretjük, — a mi már különben is csaknem bizonyosan elesett, — a legációi helyek csoportosításának gondolatát. A debreczeni egyházmegye érdemes esperese is jelzé beküldött jelentésében, hogy a több egyházba menő követ nem lesz képes megfelelni kellőleg sem a templomi szolgálatnak, sem társadalmi teendőinek s tulterhelt szolgálata jutalmául nem fogja nyerni az összezsátolt egyházak eddigi adományainak összegét, hanem annak csak egyikét. Fontos és komoly figyelemre méltó érvek, melyekhez legyen szabad azt is hozzá csatolnunk, hogy nekünk ügyelnünk kell, kötelességünk szerint, ifjaink egészségi követelményeire is, már pedig erősen veszélyezteteti az egészséget, ha egy ifju, hideg téli, vagy koratavaszi időben, elvégezvén egyik helyen szolgálatát, azonnal, pihenés nélkül, akár szekeren, akár lóháton, akár gyalog, egy második, esetleg egy harmadik egyházközségbe köteles menni, hogy itt is — úgy a hogy — elvégezze hivatali teendőit. Lehet-e így buzgó lelkesedést, melegséget és tüzet várni tőle, holott egy ifjuban ezt keresi, ezt szereti mindenki?!

Ajánljuk tehát, mondja ki a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, hogy az utóbbi évek gyakorlata szerint bocsáttassanak ki legációba a hittanhallgatók mellett és után 1) a 4-ed- és 3-adéves tanítóképezdei növendékek, 2) a 8-adik és 7-ik gymnasiumi osztály azon jótéteményes tanulói, kik bejelentett szándékok szerint a hittanszaki pályára törekeshnek és végre 3) az olyan tanítóképezdei 2-od és 1-ső éves növendékek, kik előbb hat gymnasiumi osztályt végezvén, onnan léptek át a tanítóképezdebe. Ha a joghallgatók nem határozottan világi pályára léptek volna, őket is mernök ajánlani, hogy ismét részesíttessenek e jótéteményben, mert volt alkalmunk már sokszor hallani, hogy egyes világi férfainkat az tette egyházas érzületű egyháztagnokká, mert mint joghallgatók annak idejében kathedrában állván, hirdethették az Urnak igéjét, — de kénytelenek vagyunk belátni, hogy ezzel nagyon is átlépnek a törvény korlátait.

Javasoljuk pedig a tanítóképezdei és a két felsőbb

osztályu gymnasiumi tanulók legációba bocsátását nem azon elvtől vezéreltetve, mert két más egyházkerület is megengedi ezt, hanem a mi saját egyházkerületi viszonyainknak lelkiismeretes tekintetbe vételével.

Indokoljuk javaslatunkat azzal, mert tény az, hogy főiskolánkat az egyes egyházakkal csaknem első sorban a legációi intézmény kapcsolja össze; tény az, hogy a lelkészek is hozzá vannak szokva tanítványaink ünnepi szolgálati segélyéhez; tény az, hogy népünk szereti, minden eshetőleg fogyatkozásai mellett is szereti ezen, hosszú idők próbáját kiállott régi intézményt. Másoldalról csak hadd legyenek az ifjak közvetítők az egyházak s a főiskola között; hadd ne száradjon ki a gyülekezeti tagok szívéből a legációi segélyezés útján buzogó jótékonyosság forrása; hadd ismerjék meg ifjaink közül minél többen a külső életet; hadd gyakorolják magokat a szószéki előadásban lehetőleg minél előbb s minél nagyobb számmal! De meg a legációba járás emberismeretre, élettapasztalatokra tanít s a társadalmi életben megállhatásra is képez. Adjunk hát alkalmat ifjaink közül minél többnek, hogy képezhessék magokat e tekintetben is! Jó előkészítés mellett kitűnő iskola az életre a legációi intézmény, melynek nem szűkebb korlátok közé szorításáról, hanem inkább tökéletesítéséről kell és lehet csak beszélnünk. Főiskolai tanárkarunk, ha e javaslata általában elfogadtatik, belkörüleg gondoskodni fog arról, hogy minden ifju lehetőleg jól elkészülten induljon el ünnepkövettségbe.

Csakis így lehet nézetünk szerint jól és a gyülekezeteket kielégítőleg eljárunk ez ügyben. Másként nem véljük a kérdést megoldhatónak akkor, ha az egyházak és lelkészek kívánják, — és pedig kívánják, — a legátusok küldetését; ha a csoportosítás csak alig néhány helyre nézve sikerülne s ott sem kívánatos; ha végre hittanhallgatóink száma az utolsó években nagyon megapadt s oda nem is emelkedhetik, hogy több mint 160 helyre theologus meghessen ünnepkövetül.

Még egy körülményre vagyunk bátrak felhívni a főtiszteletű egyházkerületi Közgyűlés figyelmét.

Minden főiskolában az a szokás, hogy az ünnepkövettségbe menő ifjak egyéb iratok mellett, melyekre itt nem szükséges reflektálnunk, ugynevezett pátent, vagyis igazgatói ajánló levelet visznek ki magokkal. Minálunk karácsonkor és pünköstkör a szénior küld pátent s csak husvétkor visz magával a legátus egy példányban ugynevezhető igazgatói ajánló, vagy inkább kérő levelet. Ezek mellett minden ünnep alkalmával kezdő szaváról ugynevezett „Megértettük“-öt visznek ki magokkal az ifjak.

Javasoljuk, hogy ezen idejét mult s bizony, valljuk be, már sok mosolyra alkalmat adott „Megértettük“ helyettesítsék ezentulra valamely újabb, alkalmas szövegű igazgatói ajánló levéllel s hogy a karácsoni és pünkösti széniori pátens mellett husvétkor meg igazgatói pátens adassék minden ünnepkövet kezébe, még pedig ugyanannyi számban, a hányat a két ünnepen a szénior szokott küldeni.

Többször volt alkalmunk hallani, hogy az ilyen, meleg, vonzó, egyszerű népies hangon írott leveleket szeretik a gyülekezeti tagok s ha jól vannak azok írva, nem téveszt-

hetik el mélyebb, a vallás-erkölcsi életre való hatásukat sem.

Mély tisztelettel vagyunk a főtiszteletű egyházkerületi Közgyűlésnek alázatos szolgálói

Debreczen, 1886. augusztus 2.

a főiskola összes tanárai
s ezek nevében

Dr. Kovács Sándor,
akadémiai igazgató tanár.

Debreczeni egyházmegyei közgyűlés.

A debreczeni ev. ref. egyházmegye, az egyházkerületi közgyűlésre felterjesztendő némely tárgyak sürgős elintézése céljából, ez évi második közgyűlését a mult júliushó 29-ik napján tartá Debreczenben. A gyűlési tagok a cséplés és más szorgos dolog által akadályozva, csak kevés számmal jöttek össze, pedig egy pár felmerült fontos ügy óhajtottá tette volna minél többek jelenlétét.

A nagy gonddal készült s lelkiismeretes körültekintésre válló esperesi jelentés a vallásos erkölcsi életet kielégítőnek mondja egyházmegyénkben. E tekintetben szomorú adat az, mely 17 egyházból 85 pár vadházast mutat fel. Ez erkölcsi kór terjedésének meggátlása céljából egyházmegyénk még a mult őszi közgyűléséből felirt az egyházkerülethez, mely felirat — tudomásom szerint — a közelebb tartandó gyűlésen lesz tárgyalandó. — Valóban óhajtottá, hogy ez általánossá váló, a családi élet szentségét, a születendő gyermekek jövőjét semmivé tevő bűnös szokás kiirtásában segélyére jöjjön az egyháznak az állam; mert az intó, feddő, dorgáló lelkészi szózat, sőt az egyházi fegyelemnek oly módon való gyakorlása is, milyenre a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ közelebbi számaiban olvastunk példát, legtöbb esetben eredmény nélküli, ha az állam fenyegető s — ha kell — kényszeríteni is tudó hatalma nem támogatja.

Az előbbinél bizonyára örvedetesebb az esperesi jelentés azon része, mely az egyes egyházakban egyházi és iskolai célokra tett kegyes adományok s hagyományokról szól. Tizenhét egyházban nem kevesebb, mint 6013 frt 12 krra rug az ily adományok összege, bizonyoságot téve arról, hogy a hit ereje korunkban is sokszor nyilatkozik nemes és jó cselekedetekben. S hogy egyes egyházaink a korral haladni szeretnek s a mai mostoha gazdasági viszonyok között is módját tudják ejteni az egyházi épületek ujitása — és jó karban tartásának, mutatja az a 10,486 frt 97 krnyi összeg, mely egy év alatt 10 egyházban építkezésre és javításra fordított.

Jól esett hallani végül az iskolai ügyekről szóló jelentést, melyszerint „tanítóink nagy többsége következetes erélylyel törekszik oda emelni a reábizott iskolát, a hova azt a tanítás és nevelés mai célja eljuttatni kívánja.“

A gyűlés további tárgyai közül említést érdemel, hogy a dancsházai, szerény anyagi viszonyok közt élő egyház közalapi segély iránti kérvénye pártolólág terjesztetett fel az egyházkerületre. A debreczeni és h.-bősörményi határ közt fekvő Sz.-György pusztán lakó 38 ref. vallásu család fiókegyházzá alakulása s ilyen gyanánt a józsai egyházhoz csatlakozása örömmel megerősített s szintén pártolólág terjesztetett fel. A lelkészminősítési szabályok egyöntetűvé

tétele tárgyában, a báráncsi lelkészi kör javaslata alapján, a részleteket kerülve, két elvi jelentőségű véleményt nyilvánít egyházmegyénk; egyik az, hogy valamely lelkészi állomásra minősített összes pályázók jelöltessenek ki, más az, hogy világosan fejeztessék ki, miszerint a segédlelkészekre nézve, a külföldön töltött idő, az első osztályú egyházba pályázhatóság feltételét képező két évi gyakorlati időbe nem számítatik be.

(Vége köv.)

Bécsi levél.

Istennek legyen hála, ismét egy tanév végén vagyok. Jól esik lelkemnek azon végig tekintenem, foglalkozásomnak gyenge bizonyosságát, másoknak talán tanulságul, irván le e levélben. Kérem azért a nagytiszteletű szerkesztő urat méltóztassék e kis levélkét a Debreczeni Prot. Lapban közölni a kedves olvasókkal, azokkal, kikhez a hála, a keresztyén testvériség, a közös hazai s egyházi érdek és a barátság szent kötelekei kötöznek.

A hála legmelegebb érzelmével emlékezem meg először is a debreczeni ref. főiskoláról, jeles tanáraitól, közelebb theologiai professorairól. . . . Nekik köszönhetem a lelki szikrát, mely, hogy megmentsen a korai elfáradástól, elcsüggedéstől, arra indított, hevített a legközelebbi, majd nem utolsó vizsgám után, hogy több tapasztalatot, ismeretet, a Krisztus igája felvételére erősebb lelket és hitet szerezzek. E végre sorsom csakis a legközelebbi bécsi cs. k. protestáns theológiára (I. Ferencz 1819 alap.) juttatott, hol lelkem édes örömeire feltaláltam e nagy róm. katolikus városban a református világban is alig található megtestesült református hitet a derék Dr. Böhl Ede hittanárban. Egyedül képezi ő itt a ref. theológiát, de azért nem nagyon vonzza el ő tőle a valódi theologus lelket a külföldi protestáns theologia veszélyes chaosa. Rövid öszinte szóváltás után beiratkoztam a fakultás jegyzőkönyvébe, hol számos derék magyar hallgatók nevei olvashatók.

A felolvasásokon napról-napra kimagasló a figyelmes hallgatók előtt a derék Dr. Böhl szelleme. Tanszéke körül csoportosulnak lutheránus és református hallgatók egyiránt, még pedig nem csak a közös tantárgyakra, hanem a specialis jellegű dogmatikára is. A Szentlélektől vezetett világos, meggyőző, ellentéteket, fény- és árnyoldalakat feltáró olvasásai mondhatni hódító a más felekezetűekre is. Hódító a lutheránus hallgatókra, kikkel szemben itt a kevés ekklezsiával bíró reformátusoknak alig van jövőjük. . . . Talán anyagi jótéteményekkel, ígéretekkel hódít? Nem! Lélekkel, hittel, mit példákkal tudnék bizonyítani. Sajtó alatt levő dogmatikája jellemzi az ő szellemét legjobban. Ez valódi krisztusi, bibliai szellemben levő irva, feltárja a figyelmes olvasó előtt a bibliát, fel az igazságot, az életet, az ígét, az Urat s lelkesíti a leendő lelkészt szolgálni őt nélkülözve, küzdve, szenvedve is, buzgón és híven. Óva inti a derék hittanár felolvasásainál sokszor hallgatóit bizonyos theologiai idealismus predikálásától, melynek következménye a mai közöny az istenisztelet, a vallás s az egyházi ügyek iránt. Utat

mutat annak kikerülésére. Előadásán kívül fontosak estveli bibliai-dogmatikai privát órái, melyeket hetenként előrehaladottabb theologusaival tart. Megfizethetlen, máshol fel nem található az ő szíves személyes érintkezése tanítványaival. Ilyenkor nyerhetni ő tőle minden theologiai dolgokról világos fogalmat, s mindenre őszinteséggel üdvös tanácsot. Böhl-től sokat, nagyon sokat merithet egy jó alappal bíró theologus, mert ő igazán arra született, hogy mint református hittanár hasson, alkotson, gyarapítson az egyetemes reform. egyháznak. Az ő pozitív irányában működnek még Dr. Lotz, az ő-szövetség exegetisének munkás tanára és Dr. Vogel, az új-szövetség exegetája.

Felemlítendő itt még a vasárnapi gyermek-istenisztelet, mely áll éneklésből, imádkozásból és bibliamagyarázatból. A bibliamagyarázást egyes theologusok végzik a gyermekek egyes csoportjában. A theologusokat szombat este Dr. Vogel készíti elő a bibliamagyarázásra. Mindezekről a személyes részvétel, az öntapasztalat nyújt legjobb meggyőződést.

A Gondviselés hozta közelünkbe a hit derék bajnokát, prófétáját, a magyar Sion különös barátját Böhl Eduárdban. Használjuk fel őt, szellemét lehetőleg kedves pályatársaim, testvéreim az Urban, hazánk és egyházunk javára! Az anyagilag oly keveset ígérő földi életben, közelebb pályánkon át a legboldogabb, legszebb kor a reményteljes drága ifjkor! Miért hervasztanánk el az ifjui kebel gyenge virágait az élet zord viharainak szelével, előítéletekkel? Miért sötétitenénk el az ifjuság belvilágát sötét tudományokkal, vagy hittételekkel? A világosság és igazság iránt az ifjui kebel a legfogékonyabb s a leghívebb, a legtisztább tükre annak. Megvannak a derült ifju kornak Isten szerint is az ő korlátolt kíváncsai. Jól tudja és állítja ezt a derék Böhl is s épen ezért megnyerő, hatásos az ő lelke, bánásmódja az ifjuságra, nem pedig azért, mintha ő vakhívet terjesztene, elfogult volna. Mint a tavaszi fény az új természet keblére, úgy hat az ő szava a fiatal buzgó theologus, a leendő lelkész szívére, lelkére. A tavasztól, az ifjuságtól függ bizonyos tekintetben minden; ha ez szép, jó, tiszta, akkor az élet nyara, gyümölcsöző ösze is gazdag és áldásos! Így van ez egyházi életünkben is! . . . Használjuk azért az ifju kort, szerezzünk elég erőt, hitet, világosságot, hogy majd ha Istentől állást nyerünk, diadalmas legyen harcunk, erősithessünk, világolhassunk. E végre nekem lelki óhajom, hogy e közeli theologiai fakultáson legyen a derék Böhlnek legalább évenként egyegy hallgatója. Mert hogy az ő önzetlen lelki munkája hat s hatott derék magyarjainkra is, annak élő bizonyosságai azon hazámbeli volt hallgatói, kik nem a kezdeten vannak, mint én, hanem ma már magyar református egyházunknak buzgó, hív pásztora, harcosai. Sok hozzám hasonló theologust tudom, visszatart a feljövételtől az anyagi szükség, a segélynélküliség. Óh! az anyag ne legyen akadály! Az Ur velünk van! Küzdjünk, áldozzunk, szenvedjünk, hogy jutalmat érdemeljünk. A lélekért adott áldozat tiszta nyereség. A kezdet nehéz, de az erős akarat, mely hegyeket dönt, mindent kipótolva, mindenben segítve, szebb jövőt hoz reánk, utódainkra s egyetemes református egyházunkra! Hozzon is az ég szebb jövőt egyházunkra, áldja meg azt buzgó munkásokkal, kitöltvén reájok az ő szent lelkének

erejét, mely munkálkodjék mi bennünk mindnyájunkban most és minden időben.

Bécs, 1886. jul. 5.

Dávid Gyula,
lelkészjelölt.

Végnyilatkozat

„aliquis“-nek a „Debr. Prot. Lap“ f. évi 30-ik számában megjelent „viszonzválaszára.“

„Aliquis“-nak mindhárom sérelmére már elébb megfeleltem, nem is vettem volna fel a tollat, ha ujabban oly dolgokat nem dob világ elé, melyeket meg kell czáfolnom, mint olyakat, melyek semmi nem egyebek, mint szándékos ferdítések s egyéni sérelemből származott rágalmak.

Nyilatkozatomat a következő pontokba foglalom:

1) Ismételve kinyilatkoztatom, hogy semmi elvi határozat nem hozott. Az apagyiak bele is folytak a kándidációjába, mindaddig, míg Gyüre László segédlelkész nevére nem került a sor. Az apagyiak óhajtották nevezett segédlelkész ur kándidálását, ekkor egyik egyházmegyei kándidáló tag azt nyilatkoztatta ki: „míg a magunk egyházmegyéjében van olyan egyén, ki a mértéket megüti, ő a maga egyházmegyéjéből pályázóra szavaz,“ mire az elnök által kijelentett, hogy itt a törvény értelmében capacitatiónak helye nincs, hanem tessék, mint a törvény kívánja, „nyilvános szavazattal“ dönteni el az ügyet s ekkor a szavazás megejtetvén: Gyüre László egy szavazattal kisebbségben maradt. Ez a tiszta tényállás!

Az apagyi egyház néhány tagja a jelölés után pár nappal a jelölés ellen felebbezéssel élt, én azt a törvény értelmében visszautasítottam; mert a jelölő-bizottság működése ellen, mint a mely „minden az érdekelt egyháztól, vagy egyházmegyétől eredő utasítás nélkül, sőt annak kizárásával végzi teendőjét“ (egyh. törv. 192. §.) felebbezéssel élni nem lehet. Hanem igenis, ott lett volna az ut úgy „aliquis“-nek, mint az illető egyháznak a törvényes határidőn belől felebbezni s én hiszem, hogy ezt különösen „aliquis“ meg is tette volna, ha erre az egyéni sérelemből kívül, más valami alapos indoka lett volna; mert be kell vallania önmaga előtt „aliquis“-nek, hogy rágalmainak egyedüli indoka az, hogy Gyüre László nem jelöltetett.

2) Szabó Aladár, mint „kitűnő“ segédlelkész 2 évi gyakorlat után jelöltetett 3-ad rendű egyházbába. Bizonyítványai a 16 pályázóéval együtt a jelölő-bizottság előtt fellettek olvasva s elbírálván. Egész iskolai pályáján kitűnő osztályzatot nyert. Első lelkész-képességi bizonyítványa mindenből kitűnő, második lelkész-képességi bizonyítványa tulnyomólag kitűnő és jeles, egyszersmind a nagykállói főreáliskolában vallásstanári tisztet végzett.

Ugyan e pont alatt meg kell jegyezniem „aliquis“-nek ama czélzatosan oda dobott vádjára: „bármily kedvesek a felsőszabolcsiaknak a Patakon végzett ifjak,“ hogy ép oly kedvesek a debreczeniek is, a ki t. i. megérdemli, mert hiszen ugyanez alkalommal Hatvani Pál, ki Debreczenben végezte iskoláját, szintén jeleltetett és pedig számos patakinak életbetéve. Ugy hiszem, hogy e tény megdönt minden roszakaratu gyanusítást.

3) A próbaszónoklatra nézve megadtam a kellő magyarázatot előbbi cikkemben, melyet semmi csürés-csavarás

által elferdíteni s alaposágából kiforgatni nem lehet; mivel azonban „aliquis“-nek minden törekvése oda irányul, hogy bebizonyítsa, hogy nekem Szabó Aladár valami különös pártfogoltam, meg kell jegyezniem a következőket: Szabó Aladár személyiségét s szóközi képességét az apagyiak ép úgy ismerték pünköszt előtt, mint pünköszt után, neki tehát próbaszónoklatra nem volt szüksége. Ugyanis Harsányi Sámuel apagyi lelkész 1885. jan. 15-ikén elhunván, az apagyi egyháztagok kérvényt intéztek az egyházmegyéhez, hogy mivel a hívek száma rendkívül megfogyott, a lakosok elszegényedtek, engedjék meg nekik, hogy egy évi lelkészi jövedelmet az egyház tetemesen felnövekedett adósságának törlesztésére fordítsanak. Az egyházmegyei gyűlés idejéig sorpapolás volt s Szabó Aladár szent szolgálatait az apagyi egyház több ízben igénybe vette. A kit tehát az apagyiak több ízben hallgattak, kit közvetlenül ismertek, mi szüksége lett volna annak próbaszónoklatra? De menjünk tovább. A választás előtt a hívek két pártra szakadtak, egyik párt Molnár Ferenczet, a másik Szabó Aladárt óhajtotta megválasztani. Nem tudván megegyezni egymás között, a gondnok indítványára abban állapodtak meg, hogy a két párt küldöttei eljönnek hozzám s tanácsot kérdenek, hogy a két egyén közül melyiket ajánlom én papnak, melyikről hiszem inkább, hogy az elzüllött egyházat felvirágoztatni fogja? S gondolja „aliquis“ ugy-e bár, hogy kaptam az alkalmon s mindenáron Szabó Aladárt ajánlottam? Csalódik, ha ezen véleményben van. Én ajánlottam Molnár Ferenczet, kinek noha bizonyítványai nem voltak egészen oly kiemelkedők, mint a Sz. Aladaré, de azon előnnyel bírt eme felett, hogy ő már több év óta egyházat vezet és pedig kellő buzgósággal és sikerrel. Ezen tény ismét megdönt minden gyanusítást. Erről ugyanazon gondnok, ki az „aliquis“ által idézett nyilatkozatot kiadta, bizonyosságot tehet.

Szándékos ferdítés, mintha én „az apagyiak minden felszólalását előre törvénytelennek mondtam“ volna! mert ugyancsak idézett alkalommal jeleztem, hogy a törvény értelmében a választás ellen 14 nap alatt felebbezéssel élni lehet és amaz állítást a gondnoknak „aliquis“ által idézett nyilatkozatából kiolvasni nem is lehet, mert azon törvényes magantartását nevezi „önkéntes“ eljárásnak, melyszerint a kándidáló bizottság működése elleni felebbezést visszautasítottam.

Szándékos ferdítés, mintha Szabó Aladárt kénytelen-kelletlen választották volna meg, mert a választás — törpe minoritásban maradván a Molnár Ferencz pártja — egyhangu lelkesedéssel történt és pedig a választó közönség teljes részvéte mellett.

Ezeknek kinyilatkoztatása mellett, kijelentem, hogy én ez ügyben többé hírlapi vitába nem bocsátkozom, mert a tényeket ferdíteni, hivatalos eljárást gáncsolni, egyéni jellemet gyanusítani lehet, de azért az igazság igazság marad és a rágalom és a gyanusítás visszahull a vértezett kebelről.

Nyiregyháza, jul. 29. 1886.

Lukács Ödön.

Könyvismertetés.

Vezérkönyv az Életmentés és Egészség-tanhoz. Pályamű. Irta néh. Dr. Széll Lajos városi és uradalmi orvos Gyomán. Bolti ára kötve 50 kr. Budapest. 1884. A magy. kir. állam tulajdona és Életmentés és Egészség-*

t a n. Elemi és polgári iskolai tankönyv. Pályamű. Irta néh. Dr. Széll Lajos. Bolti ára kötve 20 kr Budapesten 1884. A magyar kir. állam tulajdona.

(Válaszul tiszt. Rác János papjelölt s rektor urnak.)

A „Debreczeni Prot. Lap“ f. évi jul. 17-kén megjelent 29-ik számában tiszt. Rác János papjelölt ur egy hozzám intézett „Nyilt levélben“ ezen kérelmet intézte hozzám: „Alólírott csekélységemnek tehát azon alázatos kérelme van a prot. tanügy jól felfogott érdekében Nagyságodhoz, méltóztassék említett „Vezérkönyv az életmentés és egészségtanhoz“ című munkát szintén oly érdemleges bírálat alá venni s úgy egyházkerületünk tanügyi bizottságát, mint ennek útján az állam ezen munkát elfogadott közegét felvilágosítani arról, hogy ezen könyv valóban fogyatkozásokkal, botrányos hibákkal teljes és így annak közhasználatból kivétele s valódi érdemes művel pótlása halaszthatatlan égető szükség.“

Tiszt. Rác János ur imént idézet kérelmének két része van. Az egyik, hogy tüzetesen bíráljam meg a Vezérkönyvet, a másik pedig, hogy az egyházkerület tanügyi bizottságát s az állami közegét, mely ezen munkát elfogadta, világosítsam fel a munka fogyatkozásairól s botrányos hibáiról. A kérelem ezen második részét, illetőleg t. Rác János ur megnyugtató-sára ezennel kijelentem, hogy én azt már megtettem. Nevezetesen pedig még a múlt évben megjelenvén az Akadémia máj. 26—31-kéig tartott nagy gyűlésén, interpelláltam Dr. Fodor József ur ő nagyságát, az egészségtan egyetemi tanárát s az egészségügy legbuzgóbb előharcosát, hogy miként történhetett az, hogy az állam czége alatt ily tökéletlen munka jelent meg? Mire tőle azon felvilágosítást nyertem, hogy a pályadíj szerzőnek feltételelesen ítéltetett oda, t. i. ha a bírálók által megjelölt hibákat kiigazítandja. Azonban a szerző időközben elhalálozván, munkáját ki nem javíthatta s így a munka kijavítása s kinyomatása egy magas állásu orvosi egyénre bízott, ki valószínűleg a munkába bele sem tekintett, hanem egyszerűen bedobta az állami nyomdába, hol az aztán szakértő nélkül szerkesztődött, nyomtatódott, korrigálódott és semmiképen ki nem igazítódott; s a miniszter ő nagyméltóságának legszentebb inteniója a végrehajtó közeg hanyagsága miatt hajótörést szenvedett.

Ezeknek tudomásul vétele után hazajövé az akadémia nagy gyűléséről, csakhamar olvastam a politikai napi lapokból, hogy az aradi gör. keleti püspök felterjesztést intézett a miniszter ő excellenciájához, melyben arra kérte fel, hogy az állam által kiadott egészségügyi pályamunkát fordítsa le román nyelvre, hogy azt dioecesisében tankönyvül bevétesse. Erre aztán én is egyenesen a miniszter ő nagyméltóságához fordultam egy felterjesztéssel, figyelmeztetve és kérve őt, hogy ezen fogyatkozásokkal és hibákkal teljes munkát román nyelvre le ne fordítsa; mert ez esetben megtörténhetnék, hogy azt Bukarestből bírálnák meg s kompromittálnák a magyar tudományosságot.

A mi t. Rác János ur hozzám intézett kérelmének azon részét illeti, hogy egyházkerületünk tanügyi bizottságát is világosítsam fel e munka tökéletlenségeiről: erre vonatkozólag utasítanom kell t. Rác János urat az egyházkerület f. évi május 3—7-ik napján tartott jegyzőkönyvének 59. sz. végzésére, mely szerint a bizottság véleményét, javaslatát az egészségügyi ismeretek tanítására vonatkozólag helyeslően, a tanítók kezébe vezérkönyvül ez időszertint — tehát addig, míg az irodalom tökéletesebb művet nem szolgáltat — a Dr.

Széll Lajos „Életmentés és Egészségtan“ című, bekötve 20 krajczár áru, elemi és polgári iskolai tankönyvét rendeli; tehát az egyházkerületi végzés nem a „Vezérkönyv az életmentés és egészségtanhoz“ című, felsőbb osztályok számára készült, bekötve 50 kr áru munkát rendeli vezérkönyvül, hanem a kisebbik „Életmentés és egészségtan“ címűt.

Ezen kisebb munka elemi és polgári iskolai tanulók számára tankönyv gyanánt van írva s így tudományos bonczani, élettani, vegytani stb. fejtegetéseket nem tartalmaz, hanem egyszerűen felsorolja az egészségügyi életmentési szabályokat, teendőket stb. s így — kivéve egy-két esetet — botrányosabb, tudományellenes hibák nincsenek benne. Ennélfogva ideiglenesen ezen alsóbb osztályokban használható; de már a néptanítók, sőt felsőbb t. i. gymnasiumi tanulók szükségleteit nem elégítheti ki, mire nézve a „Vezérkönyv“ lett volna rendeltetve.

Egyébiránt megnyugtató jelölhetem t. Rác János urnak, hogy a Vezérkönyv helye immár ki van pótolva. Nem tulajdoníthatom azt, az én Fodor József tanárhoz intézett szóbeli interpellációmnak, sem a miniszter ő nagyméltóságához felterjesztett kérvényemnek, hanem egyes-egyedül a Fodor tanár ügybuzgóságának, ki a Vezérkönyvet kipótló munka megírására önkényt vállalkozott, mely munka immár a múlt hónapban meg is jelent ezen cím alatt: „Egészségtan“ a középiskolák felső osztályai számára, valamint magánhasználatra írta Dr. Fodor József, az egészségügyi egyetemi tanár stb. 13 ábrával. Budapest 1886. Ára 1 frt 50 kr. Ezt ajánlom én t. Rác János urnak, mint a tudomány színvonalán álló, mindenki által megérthető stílikával írott, hibátlan munkát, s óhajtom és ajánlom, hogy az minden néptanító s minden művelt ember könyvtárában ne csak meglegyen, — hanem általuk egyszermind olvassassék és tanulmányoztassék.

Az előadottak után fölöslegesnek tűnik fel a Vezérkönyv fogyatkozásait s hibáit fejtegetni, nehogy azonban azt gondolja valaki, hogy az arról alkalomszerűleg odavetettek talán könnyelműen mondottam el, kénytelen vagyok t. Rác János ur hozzám intézett kérelmének e tekintetben is röviden megfelelni.

A Vezérkönyv fogyatkozásai közé kell sorolnom mindenesetre először is azt, hogy minden tájékoztató előszó vagy bevezetés nélkül jelent meg, melyből legalább annyit megtudhatott volna az olvasó, hogy kiket akár a munka az életmentés és egészségtanba bevezélni? Így csak azon körülményből, hogy az „Életmentés és egészségtan“ elemi és polgári iskolai tankönyvnek van címezve, kell következtetni, hogy a terjedelmesebb Vezérkönyv a felsőbb gymnasiumi osztályok számára való. Jelentékenyebb fogyatkozása a Vezérkönyvnek az, hogy e szövegben 20 ábrára van hivatkozás, de az ábrák sehol sincsenek s így azok vagy a kinyomatással megbízott orvos ur, vagy a nyomdai művezető íróasztalának fiókjában rekedtek. — Sajtóhibákkal is bőven van ellátva a Vezérkönyv és pedig olyanokkal, melyeket nem orvos kiigazítani nem képes. Így például a 82-dik lapon szemérmirigyekről van említés em és szemirigyek helyett.

Legyen elég ennyi a hiányokból, fogyatkozásokból s lássunk néhány, a tudomány ellen elkövetett botrányos hibát. A 12-ik lapon a légzési szervekről van szó s itt ezen passus

fordul elő: „A gége felső részén van a hangrés, mely előtt foglal helyet a gégefedőnek nevezett porcós lebeny, mely hátrafelé képes nyomulni és ez által a hangrést elzárni.“ A gége felső részén nem a hangrés van, hanem a gége bejárata (aditus laryngis), ezt képes a gégefedő evés, ivás alkalmával elzárni. A hangrés a gégefő belsejében van a hangszálagok között. Egyébként a légzési szervekről elmondottak legnagyobb részint hibásak. A véredényrendszerről a 205. lapon ezek mondatnak: „Ezen kivezető cső (t. i. a főútér, arteria aorta) a szívből való kilépése után csakhamar két főágra oszlik, az egyik felfelé megy és a test felső részébe viszi a vért, míg a másik ág lefelé halad és a test alsó részét látja el vérrel. Horrendum dictu atque auditu! Valóban megfoghatatlan, hogy orvosi tollból hogy kerülhet ki ily tökéletlen leírás. A főútér csakhamar a szívből kilépése után nem oszlik két főágra, hanem először felfelé tart, majd balra és hátrafelé irányulva egy ívet képez, melyből 3 vagy 4, az író tollnál valamivel vastagabb útér veszi eredetét t. i. a fej- és karútér; azután a mellüregben áthaladva eljut a hasüregbe s itt a 4-ik ágyékcsigolyánál oszlik villa módjára két ágra stb.

A 189-ik lapon a felső végtagok csontjai tárgyalatván, ez áll: „A kéznek öt hosszú csont szolgál alapul, melyek minthogy a kézizület és ujak közt fekszenek, **kéztő-csontoknak** mondatnak és alakjuk által a domborukézhát és vájulttenyeri részt képezik. Ezen csontok még eddigelé minden anatomus által középkézcsontoknak nevezettek, kéztő-csontoknak elnevezésben azon 8 apró csontot nevezik, melyek két sorban elhelyezve a középkézcsontok és alkarsontok között foglalnak helyet.

A Vezérkönyv 133-dik s az Életmentés és Egészségtan elemi és polgári iskolai tankönyv 73-ik lapján az mondatik, hogy az árnyékszék, csatornák, pöczegődrökből különösen tisztításuk alkalmával kifejtett gáznemek — főleg a kénkö-neg — (ez bizony legkevésbé, hanem főleg a szénsav) igen veszélyes fuladás eseteket idézhetnek elő. Ilyenkor a következő eljárásokat kell alkalmaznunk: a szerencsétlent tiszta levegőre kell vinni, hideg vízzel locsolni (ez helyes) egy ruhába takarva eczet és chlór-mész elegyét kell vele óvatosan belélegztetni. Ha a chlór-mészre savat töltünk, abból chlörgőzök fognak kifejlődni. — A chlór, ha csekély mennyiséggel van is a levegőhöz keveredve, belélegzve köhögést, rekedtséget, vércöpést, fuladozási tünetenyeket idéz elő, tisztán belélegzve pedig rögtön halálos hatású; és így az ajánlott eljárás által a szerencsétlent, ki már ocsudni kezd fuladozásából, bizonyosan megfojtánánk.

A lap szűk tere nem engedi meg, hogy a Vezérkönyv tökéletlenségeit még bővebben fejtegetjük, de azt hiszem, hogy t. Rácz János ur az előadottakból is eléggé meg fog győződni, hogy abban bizony botrányos hibák és tévtanok foglaltatnak s így sem tankönyvül nem ajánlható a gymnasiumi felsőbb osztályokban, sem olvasókönyvül azoknak, kik a közegészségtant tanulmányozni kívánják. Ez utolsó célra ajánlhatom a Fodor tanár már fentebb idézett munkáján kívül a következő két jeles munkát: Népszerű egészség-tan, írta Dr. Erisman Frigyes, fordította Dr. Imre József. Budapest

1880. Kiadja a k. m. Természettudományi-társulat, s A gyakorlati egészség-tan kézi könyve. Írta Edmund A. Parkes, angolból fordította Dr. Rózsahegy Aladár. Budapest. A magyar orvosi könyvkiadó-társulat, 1886.

És most alkalmoszerűleg szabad legyen azon nézetemet nyilvánítanom, hogy az egészség-tan tanítása csak akkor lesz teljesen eredményes a gymnasiumokban, a jogi és theologiai tanfolyamokban, ha elébb az egészség-tannak alapját képező emberi boncz- és élettant adjuk elő a hallgatóknak. E nélkül nincs boldogulás! A debreczeni főiskolában 30 éven át adatott az elő, mint önálló tantárgy, de közelebb kiküszöböltetett az, először azért, minthogy az állami gymnasiumok tantervében nem foglaltatik, s most az az uralkodó nézet, hogy az állami tantervhez szigorúan ragaszkodjunk s többet egy hajszálnival se tanítsunk. Másodszor azért, mivel az állattanban előző az ember s tárgyalatik annak boncz- és állattana. Erre nézve az a nézetem, hogy a tudomány nem olyan mint a trichin, mely mészkéregbe betokolva is folytatja életét. Ha az emberi boncz-élettant az állattanba, a vegytant a természettanba, a természetrajzot a földrajzba tokoljuk be, mint az most divatban van, okvetlen sinleni fog vagy az egyik, vagy a másik, vagy mind a kettő. Suum cuique!

Egyébiránt az emberi boncz-tannak tanítását már régen sürgetik az orvosok, még az elemi iskolákban is. Az európai hírű anatom, Hyrtl hazánkfa már évtizedekkel ez előtt kimondotta, hogy a boncz-tan tanítása épületesebb lesz az elemi osztályokban, mint a Madame Pótfár históriája.

Különben az egészség-tanra s általában az egészségügyre már legközelebb szebb korszak fog derülni. Az ügybuzgó, soha pihenni nem tudó közoktatási miniszter ő nagyméltósága képezte az egészség-tan tanárait s ellátandja a tanintézeteket szakképzett orvosokkal, kik nem csak az egészség-tant fogják előadni a gymnasiumokban, hanem általában fogják gondozni a tanintézetek egészségügyi viszonyait. E tekintetben a debreczeni főiskola épen egy századdal előzte meg az állami tanintézeteket, mert e főiskolának már 1780-ban volt rendes, fizetéses orvosa Dr. Miles személyében.

Dr. Török József.

Egy angol lelkész Magyarországról.

II.

Ashton ur a „The Nonconformist and Independent“ július 22-iki számában folytatja és be is végzi magyarországi utjáról való jelentését, második levelét Debreczenből, június 28-ról küldvén be az említett laphoz. Kivonatban közöljük ezen levelét is.

Leirja Debreczen fekvését, utczáit, a nagy templomot, a főiskolát, a helyi vasutat, a szegény köznép öltözetét, a házak kinézését stb. Főlemliti, mily kellemesen lepte meg, hogy a két tanár és az egy lelkész, kikkel érintkezett, milyen alaposan ismerik az angol viszonyokat. De arra nem hajlandók, hogy átültessék hazájukba az angol politikai és vallási intézményeket, bár azoknál, kik a nép lelki jóléte iránt érdeklődnek, észlelhető, hogy szeretnének valami olyasféle egyházi tevékenységet teremteni, a milyen az angoloknál van. Ehhez pedig már egyes munkák által, minők az egyházi lapok, a némely helyeken szervezett vasárnapi iskolák, meg is van vetve az alap.

„Általános benyomásom különben a magyar reformált protestantizmusról az, hogy jelen állapotában igen csekély befolyása van híveinek nagy tömegére s mint lelki hatalom, mely az igazságért működik, alig tesz valamit. A racionalismus nem olyan erős, mint, — úgy gondolom, — 30—40 évvel ezelőtt. De, a mint tudjuk, a holt orthodoxia csak olyan káros, mint maga a rationalismus.“ Gátolja a haladást és a hatást, hogy a lutheránusok és a reformátusok nem együtt működnek, hogy semmit sem tudnak az evangélistái és városi missionáriusi működésről, imagyületekről és hogy a világi elem nem vihet aktuális szerepet vallásos gyakorlatoknál.

Megróvjá azon egyoldalúságot, melylyel mi, kik tökéletes vallási szabadsággal dicsekszünk, a baptisták és nazarénusok iránt viseltetünk. „A nazarénusok okozhatnak nehézséget az államférfinak, de egy keresztyén megtanulhatná, hogy tisztelje lelkiösmereti meggyőződésüket.“

Ashton ur levele így végződik: „De be kell már zárnom hosszadalmas megjegyzéseimet és teszem ezt azon reményem kifejezésével, hogy, ha Magyarország elnyeri, mint független állam, a maga helyét keleti Európában, protestáns lakossága, mely ma, mint társadalmi és értelmi tényező, oly erős, uralgó szerepet viszen, gyorsan fölemelkedhetik felelősségének tudatára s lelki hatalommá válhatik, fáradatlanul haladván támadó törekvéseiben, buzdítatva élő hit és teljes szívű szeretet által.“

Ashton ur magánlevelet is irt hozzám s megjegyezvén abban, hogy a mennyiben nézetünk szerint valamely belmissiói munkánál egyelőre nem lehet számítani a világi elem tevéleges részvételére, elállanak a tervtől, hogy itt is munkatért nyissanak. De abban annak idején működni fog, hogy egyháza stipendiumot alapítson ifjaink részére. Ismételve hangsúlyozza, hogy ők magyar ember által fognának dolgoztatni, nem akarván ide behozni sem a congregationalismust, sem semminemű — ismust.

Az én lelkemben nem semmisül meg ezzel az angol lelkész látogatásának emlékezete, sőt alkalmul szolgál, hogy majd valamikor, ne sokára, elmondjam néhány, különösen ittléte által költött gondolatimat. **Csiky Lajos.**

Különfélék.

Lelkészképeségi vizsgák. A f. hó 6-án és 7-én tartandó lelkészképeségi vizsgákra következő tiszteletes atyafiak jelentkeztek. A 2-ik vizsgára: Debreczeni Gyula, Nagy József, Illyés Endre, Kriston Sándor, Kiss Ferencz, Havas Gyula, Magyary István, Baksa Barnabás, Bekényi János, Szücs László, Papp Károly, Szász Gusztáv, Erdélyi Imre, Debreczeni Károly, Papolezy Zoltán, Vadas Gyula, Boros Gábor, Bod László, Kiss György, Szakács István. Összesen 20-an. Az első vizsgára: Patay Lajos, Bihari Lajos, Paulinyi Károly, Kajári Ferencz, Koncz Sándor, Szentgyörgyi Gerő, Tövissy Pál, Dobi Móríc, Buday János, Török Zoltán, Veres Géza, Asztalos Kálmán, Matolcsi István, Csák Emil, Vajda Mihály, Bereczk Sándor, Pataky Sándor, Szöllősi Imre, Szabolicska Mihály, Szép Ferencz, Szabó János, Csuthy László, Csécsi Imre, Nagy Károly, Bessenyei Imre,

Tukacs Albert, Nagy Dániel, Seres Ábrahám, Toró Dénes, Bod Ferencz. Összesen 30-an.

Szerzetesből debreczeni főiskolai tanár. Bejárta már a világi lapokat a hír, hogy Esztergomban nagy feltűnést költött egy ottani benedekrendi főgymnasiumi tanárnak, Dr. Halász Sándor Kelemennek egyházunkba áttérte. Benne, mint írják, közkedveltségű embert vesztett az esztergomi társadalmi élet. A hír teljesen igaz. Dr. Halász, áttérni óhajtván hozzánk, gymnasiumi tanári állást keresett Debreczenben s csakugyan alkalmazást is nyert, mint rendkívüli tanár, főként a rajzoló geometria és a természettan tanítására. Óhajtuk, hogy ne bánja meg a fontos lépést, melyet hozzánk térésével tett. Főként tőle függ, hogy itt is szeretet vegye őt körül ugy a főiskolában, mint a társadalmi életben. Okos alkalmazkodásra, körülményeinkbe való hamar beletalálásra van első sorban szüksége. A többi megjöhet magától.

Lelkészválasztás. Tisza-Abádon f. hó 1-én Takács Károly ottani időközi lelkész választatott meg lelkészül 116 szavazattal Szabó Sándor kunhegyesi segédlelkész 27 szavazata ellenében.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztőtársak: **Csiky Lajos, Géresi Kálmán.**

HIRDETÉSEK.

Meghosszabbított pályázat.

A h.-böszörményi hat osztályu ref. gymnasiumban a történelem és görög nyelv — 900 frtnyi évi fizetéssel ellátott — tanszékére közlebről hirdetett pályázatra senki sem jelentkezvén: e pályázat határideje f. hó 15-ikéig ezennel meghosszabbítottatik.

A kellőleg felszerelt pályázati kérvények alólirotthoz küldendők.

H.-Böszörmény, aug. 1. 1886.

Szeremlei József,
lelkész.

Pályázat.

A h.-szoboszlói 4 osztályu polgári iskolában egy tanári állás megüresedvén, arra pályázat nyittatik.

Évi fizetés: 800 frt.

A szabályszerűen felszerelt pályázati kérvények f. aug. 20-áig alantirotnál nyujtandók be. A megválasztandó egyén 2 évi próbaidő után fog állandósítottatni.

Czeglédy Lajos,
polgármester.